

& SAVOIR-VIVRE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Harry G. Frankfurt

PE BUNE
ADEVĂRUL DESPRE
ADEVĂR

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Harry G. Frankfurt

ON TRUTH

Copyright © 2006 by Harry G. Frankfurt

This translation published by arrangement with Alfred A. Knopf, an imprint of
The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House, LLC.

© Baroque Books & Arts®, 2018

Imaginea copertei: Stela LIE

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Corector: Rodica CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FRANKFURT, HARRY G.

Pe bune; De tot rahatul / Harry G. Frankfurt

trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu. - București

Baroque Books & Arts, 2018

ISBN 978-606-8977-08-9

I. Moroiu, Mihai (trad.)

1

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse
fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Tot pentru Joan

La urma urmei, a fost ideea ei

Introducere

În eseul meu despre bullshit am făcut o scurtă analiză a conceptului: adică, am precizat condițiile considerate de mine atât necesare, cât și suficiente pentru aplicarea lui corectă. Ceea ce susțineam eu era că difuzorii de bullshit, deși ridică pretenția că nu fac decât să transmită informație, nu se ocupă câtuși de puțin de asta. În schimb, și faptul este esențial, ei sunt oameni înșelători și falși care încearcă, prin ceea ce spun, să manipuleze opiniile și atitudinile celor cărora li se adresează. Prin urmare, ceea ce îi preocupă în special este dacă vorbele lor sunt *eficiente* în vederea manipulării. Și, în mod corespunzător, sunt mai mult sau mai puțin

indiferenți dacă ceea ce spun este adevărat sau fals.

În acel eseu m-am ocupat și de o serie de alte chestiuni. Am examinat deosebirea, de importanță capitală, deși rămâne unanim neluată în seamă, dintre bullshit și minciuni. Am propus și câteva exemple de cum am putea justifica răspândirea și persistența bullshitului în cultura noastră. Și am susținut că fenomenul bullshitului constituie o amenințare mai perfidă decât minciuna față de desfășurarea unei vieți civilizate.

Pentru moment, mi s-a părut suficient. Însă mai târziu mi-am dat seama că în eseu meu nu acordasem niciun pic de atenție unei probleme pe care cu siguranță trebuie să o atace orice discuție serioasă despre bullshit. Făcusem o presupunere importantă, pornind de la premisa că majoritatea cititorilor mei o vor împărtăși fără multă discuție: și anume că indiferența față de adevăr este o caracteristică nedorită sau chiar condamnată, iar bullshitul ar trebui prin urmare să fie ocolit și dezaprobat. Însă omisesem cu totul să ofer o explicație cât de cât atentă și convingătoare –

de fapt, nu dădusem niciun fel de explicație – anume *de ce* adevărul este atât de important pentru noi sau de ce merită să ne preocupăm în mod special de el.

Cu alte cuvinte, nu reușisem să explic de ce indiferența față de adevăr, care, susțineam eu, era deosebită de bullshit, reprezintă ceva atât de rău. Bineînțeles, majoritatea oamenilor vor recunoaște și vor fi mai dispuși sau nu să accepte că adevărul prezintă o importanță considerabilă. Pe de altă parte, puțini sunt pregătiți să lămurească în mod real ce anume dă adevărului o asemenea importanță.

Suntem cu toții conștienți că societatea noastră susține de când se știe enorme infuzii – unele intenționate, altele doar accidentale – de bullshit, minciuni și alte forme de denaturare și înșelăciune. Din câte se vede însă, această povară într-un fel sau altul nu a reușit, cel puțin până acum, să paralizeze civilizația. Unii s-ar putea poate grăbi să constate cu mulțumire că asta arată că adevărul nu este așa de important, la urma urmei, și nu avem un motiv suficient de puternic să ne pese prea mult de el. După

bullshit profesional
forme de înocen-
deraiată cu entu-

părerea mea, asta ar fi o greșeală deplorabilă. În consecință, propun să luăm în considerare aici – ca un fel de continuare la *Despre bullshit* sau ca o cercetare la care acea lucrare poate servi drept prolegomenon – importanța practică și teoretică de care se bucură în realitate adevărul, indiferent dacă în general acționăm sau nu ca și cum am recunoaște această valoare a lui.

Editorul meu (inimitabilul și indispensabilul George Andreou) mi-a semnalat circumstanța paradoxală că, dacă nimeni nu are nicio greutate să admită că în jur există *bullshit* din belșug, nu puțini refuză cu încăpățânare să admită că există – fie și doar în principiu – ceva ce se poate numi *adevăr*. Oricum, în această dezbatere nu am de gând nici măcar să încerc – cel puțin nu prin vreun argument sau prin vreo analiză direct conflictuală – să rezolv o dată pentru totdeauna încălcita dezbatere dintre cei care acceptă realitatea unei deosebiri semnificative dintre a fi adevărat și a fi fals și cei care pretind cu vehemență despre ei înșiși (indiferent dacă opinia lor este corectă sau dacă măcar este

într-un
fals
într-un
fals

posibil ca opinia lor să fie corectă) că nu recunosc validitatea distincției și nici că ar corespunde oricărei realități obiective. Dar se pare că dezbateră nu va fi vreodată rezolvată până la capăt, fiind în general nesatisfăcătoare.

În orice caz, chiar și cei care declară că neagă valabilitatea sau realitatea obiectivă a distincției adevărat-fals susțin în continuare, fără pic de rușine, că această negare este o poziție pe care ei o susțin *cu adevărat*. Afirmația că resping distincția dintre adevărat și fals este, insistă ei, un enunț categoric adevărat despre convingerile lor, și *nu* unul *fals*. Incoerența evidentă a modului cum este articulată doctrina lor ne împiedică să explicăm cu ușurință ce anume își propun ei să nege. Și este suficient și pentru a ne întreba cu câtă seriozitate trebuie să privim pretenția lor că nu se poate face o distincție utilă sau cu semnificație obiectivă între ce este adevărat și ce este fals.

Intenționez să evit și complexitatea insurmontabilă care stă în calea oricărui efort conștiințios de a *defini* noțiunile de adevăr și de fals. Probabil nu ar fi altceva decât încă un

...: renumaratele lui
holocasta, sau minciuna
entuziasm.

demers descurajator, care m-ar abate inutil din calea mea. Prin urmare, voi lua drept bune modurile de înțelegere a acestor noțiuni de bun-simț, mai mult sau mai puțin universal acceptate. Știm cu toții ce înseamnă să spunem adevărul despre diverse lucruri care ne sunt mai familiare decât majoritatea celorlalte – spre exemplu, numele și adresa proprie. Înțelegem desigur cu atât mai limpede ce înseamnă să prezentăm fals asemenea date. Știm bine cum să mințim în ce le privește.

Prin urmare, pornesc de la presupunerea că toți cititorii mei se simt la largul lor cu aceste categorii nepretențioase, de bun-simț și inocente din punct de vedere filozofic și înțeleg diferența dintre a fi adevărat și a fi fals. S-ar putea să nu fie capabili de definirea acestor noțiuni cu acuratețe incontestabilă și cu precizie formală. Însă îi voi considera în stare să opereze cu ele cu mai multă sau mai puțină inteligență și siguranță de sine.

Și încă ceva. Discuția mea se va preocupa exclusiv de valoarea și de importanța adevărului și deloc de valoarea și de importanța *eforturilor* noastre de a *descoperi* adevărul sau

de *experiența* noastră *de a-l găsi*. Momentul în care ajungem să admitem că dovada unei anume afirmații este definitivă și că nu mai pot exista alte dubii față de adevărul ei este frecvent însoțit de sentimentul de satisfacție al împlinirii și succesului, iar uneori recunoașterea lui este cât se poate de emoționantă. O demonstrație riguroasă risipește fără echivoc toată incertitudinea rezonabilă în ce privește adevărul afirmației; și atunci, firească, dispare și întreaga împotrivire față de acceptarea afirmației. Este un pas eliberator și reconfortant. Ne alungă neliniștile și inhibițiile incertitudinilor și ne permite să încetăm frământările legate de ceea ce ar trebui să credem. Iar mintea ni se liniștește, devenind în fine relaxată și sigură pe sine.

Experiențele de acest gen le sunt mai mult sau mai puțin familiare savanților și oamenilor de știință. Dar nu le sunt străine nici multor profani, care le pot întâlni destul de des în cursul desfășurării activităților lor obișnuite. Mulți încep să le cunoască în timpul orelor de geometrie din liceu, când sunt învățați să aprecieze o demonstrație

impecabilă a unei teoreme euclidiene, având prilejul să *vadă* limpede și răspicat că teorema a fost *concludent dovedită*.

În ciuda faptului că asemenea experiențe sunt destul de răspândite și aduc bucurie și în pofida interesului și a valorii lor de netăgăduit, mă opresc aici cu discuția despre ele. Așa cum spuneam, atenția mea se va concentra numai asupra valorii și importanței adevărului, în ce ne privește. Și nu voi fi preocupat de valoarea sau de importanța experienței noastre pentru a stabili sau pentru a încerca să descoperim ce este adevărat. Subiectul meu nu este procesul de cercetare sau momentul îndeplinirii lui cu succes, ci ținta lui.

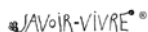
Odată ce am stabilit aceste condiții și rezerve preliminare, haideți să începem. La urma urmei, să fie adevărul ceva care ne preocupă – să fie nevoie să ne preocupe – în mod deosebit? Sau să nu fie iubirea de adevăr, așa cum este ea profesată de atâți distinși filozofi și scriitori, decât încă un exemplu de bullshit?

Harry G. Frankfurt

DE TOT
RAHATUL
ADEVĂRUL DESPRE
BULLSHIT

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Harry G. Frankfurt

ON BULLSHITT

Copyright © 2010 Princeton University

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

© Baroque Books & Arts®, 2018

Imaginea copertei: Stela LIE

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Corector: Rodica CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FRANKFURT, HARRY G.

Pe bune; De tot rahatul / Harry G. Frankfurt

trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu. - București

Baroque Books & Arts, 2018

ISBN 978-606-8977-08-9

I. Moroiu, Mihai (trad.)

1

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Una dintre cele mai frapante trăsături ale civilizației noastre este că există prea mult bullshit¹. Toată lumea este conștientă de asta. Și fiecare individ își aduce o contribuție. Dar dăm semne de împăcare cu această situație. Majoritatea suntem cât se poate de încrezători în propria noastră capacitate de a identifica bullshitul și de a nu ne lăsa trași pe sfoară. Așa se face că fenomenul nici nu a stârnit cine știe ce îngrijorare deliberată, nici nu a atras prea multe investigații susținute.

¹ Rahat, porcărie, fanfaronadă, insolență; prostii, absurdități, minciuni; termen considerat inacceptabil până nu de mult; compus din *bull* (taur, buhai, polițai, bulă...) + *shit* (căcat, rahat) (n. tr.).

Prin urmare, nu dispunem de o imagine limpede a bullshitului, de ce există în asemenea cantități sau căror funcții servește. Și ne mai lipsește o evaluare conștiincios dezvoltată asupra importanței lui în ce ne privește. Cu alte cuvinte, nu avem o teorie. Îmi propun să încep construirea unei judecăți teoretice a bullshitului mai ales prin furnizarea unei analize filozofice preliminare și exploratorii. Nu voi aborda uzul și abuzul de bullshit la nivelul retoric. Intenția mea este doar să prezint în mare ce este bullshitul și în ce fel se deosebește el de ceea ce nu este – sau (puțin altfel spus) să articulez, schematic, structura conceptului său.

Fiecare propunere de condiții – care, logic vorbind, sunt atât necesare, cât și suficiente pentru a defini caracterul bullshitului – va fi inevitabil într-o oarecare măsură arbitrară. Pe de o parte, expresia *bullshit* se folosește adesea fără mari constrângeri – ca simplu termen injurios generic, fără un sens specific foarte riguros. Pe de alta, fenomenul însuși este atât de extins și de amorf, încât nicio analiză rece și clară a acestui concept nu

poate evita să devină procustiană. Cu toate astea, este imposibil să nu se poată afirma ceva util, chiar dacă sunt șanse mici ca discuția despre concept să se încheie aici. Până și întrebările preliminare esențiale referitoare la bullshit, la urma urmei, nu numai că nu au un răspuns, dar nici măcar nu au fost puse.

Cel puțin din câte știu eu, acest subiect a fost doar în foarte mică măsură ținta unor preocupări. Nu am întreprins o examinare bibliografică, pentru că, în parte, nici nu mă prea pricep cum să o fac. Fără doar și poate, există un loc în care este de la sine înțeles că poți căuta – *Oxford English Dictionary*. În OED există un articol dedicat *bullshitului* în volumele suplimentare și mai există articole pentru diversele utilizări pertinente ale cuvântului *bull* și ale altor câtorva termeni înrudiți. Mă voi referi la aceste articole la momentul potrivit. Nu am consultat dicționare în afara celor engleze, deoarece nu știu cum se spune *bullshit* sau *bull* în alte limbi. O altă sursă demnă de laudă este eseul omonim din volumul *The Prevalence of*

Bullshit, sa
de toti, da

Humbug (Dominația imposturii) de Max Black.¹

Nu sunt sigur cât de apropiate ca sens sunt *humbug* și *bullshit*. Desigur, ele nu se înlocuiesc liber și perfect unul pe celălalt; este limpede că se folosesc în mod diferit. În schimb, diferențele dintre aceste cuvinte, în general vorbind, par să fie legate mai degrabă de considerente de bune maniere și de anumiți alți parametri retorici, și nu de modurile de semnificație strict literale care mă preocupă pe mine în primul rând. Este și mai politicos, și mai puțin agresiv să spui „Fleacuri!”, și nu „Bullshit!” De dragul discuției noastre, voi pleca de la ipoteza că nu există nicio altă diferență importantă între ele.

Black propune o serie de sinonime ale lui *humbug*, printre care *balderdash* (baliverne), *claptrap* (frazе sforăitoare), *hokum* (nonsens), *drivel* (trăncăneală), *buncombe* (vorbe goale), *imposture* și *quackery* (șarlatanie). Această listă de echivalente bizar-amuzante nu este de prea mare folos. Însă Black atacă mai direct și problema stabilirii naturii imposturii, a *humbug*-ului, propunând următoarea definiție expresă:

¹ Max Black, *Prevalence of Humbug and Other Essays*, Ithaca, Cornell University Press, 1985 (n.a.).